

श्री सर्वोच्च अदालत, पूर्ण इजलाश
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री रामकुमार प्रसाद शाह
माननीय न्यायाधीश श्री बैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्द कुमार उपाध्याय
फैसला

२०६९-NF-००-००१९

मुद्दा:- लिखत बदर ।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.२७ असन न्हैकन्तला
बिहारटोल बस्ने रेशमान तुलाधर-----१
अष्टमान तुलाधर परलोक भई निजको मु.स.गर्ने ऐ. ऐ. वडा नं.३० असन टोल
बस्ने पदमशोभा तुलाधर-----१
चन्द्रज्योति तुलाधरको परलोक भई निजको मु.स.गर्ने श्रीमती ऐ. ऐ. बस्ने सुमित्रा
तुलाधर-----१ पुनरावेदक
ऐ. ऐ. बस्ने सुमन तुलाधर-----१ प्रतिवादी
मनाङ जिल्ला, मनाङ गाउँ विकास समिति वडा नं.३ घर भई हाल काठमाडौं
जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.१७ बस्ने मैखु गुरुङ-----१
ऐ.ऐ. बस्ने छोमा गुरुङ-----१

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.२७ बस्ने ज्ञानेन्द्ररत्न
तुलाधर-----१

प्रत्यर्थी
वादी

ऐ. ऐ. बस्ने मिलेन्द्ररत्न तुलाधर-----१

ऐ. ऐ. बस्ने मोतीलानी तुलाधर-----१

ऐ. ऐ. बस्ने कविता तुलाधर-----१

ऐ. ऐ. बस्ने निपेन्द्र तुलाधर-----१

काठमाडौं जिल्ला अदालतमा फैसला गर्नेः माननीय न्यायाधीश श्री विनोद मोहन आचार्य
पुनरावेदन अदालत पाटनमा फैसला गर्नेः माननीय न्यायाधीश श्री दुर्गाप्रसाद उप्रेती

माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलसमा फैसला गर्नेः माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ

माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ११(१) को खण्ड (ख) बमोजिम
पुनरावलोकनको निस्सा प्रदान भई दायर प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार
छः-

हामी वादीहरू र प्रतिवादीहरू मध्येका मैखु गुरुङ्ग र छोमा गुरुङ्ग बाहेक अन्य
प्रतिवादीहरू गुठियारहरू हौं । हाम्रा पिता पूर्वले विभिन्न गुठी चलाउन राखेका
जग्गाहरूमध्ये नापी हुँदा निजी गुठी जनिई नाप नक्शा भएको काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं
महानगरपालिका वडा नं.२०(घ) कि.नं. ५९ र ६० को क्षेत्रफल क्रमशः २-०-० र १-
७-० जग्गा कुलधर, हर्कनारां, भाजुमुनी र हेलथकू उदासनी समेतका नाममा दर्ता
रहेकोमा हेलथकूको निधन पश्चात् निजका छोराहरू मेरा पिता जगतरत्न र
प्रतिवादीमध्येका काका रेशमान समेतका दुई जनाको हक स्थापित भएकोमा पिताको मिति
२०३३।४।११ मा निधन भए पश्चात् मालपोत कार्यालय, काठमाडौंबाट मिति
२०३८।१०।८ मा निर्णय गराई उक्त जग्गा काका रेशमानले आफ्नो नाममा एकलौटी
नामसारी दर्ता गराई लिएको हुँदा निजको सो कार्यका विरुद्धमा मैले काठमाडौं जिल्ला
अदालतमा निर्णय दर्ता बदर हक कायम, जालसाजी, लिखत बदर समेतका मुद्दा दिएकोमा
सो जग्गामध्येबाट ८ भागको १ भाग म फिरादी समेतका नाममा हक कायम दर्ता गर्ने

गरी र निजी गुठी यथावत कायम राखी मिति २०५४।१०।१५ मा मिलापत्र भएको थियो । सो मिलापत्रमा उल्लेखित कि.नं. ५९ हाल कायम भएको कि.नं. ७७ को १-५-३-३ जग्गामा प्रतिवादीका दाताको नै हक नपुग्ने अवस्था छ । तर पनि प्रतिवादीहरूले कि.नं. ७७ को जग्गा गैरकानूनी रूपमा मालपोत कार्यालय, काठमाडौंमा मिति २०६०।३।१९ मा र.नं.१७७१४ बाट राजीनामा लिखत पारित गरी लिनु दिनु गरेका हुँदा उक्त राजीनामा लिखत र सो राजीनामा लिखतको आधारमा प्रतिवादी मैखु गुरुङ र छोमा गुरुङको नाममा भएको दर्ता समेत बदर गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको फिरादपत्र ।

मिति २०६०।३।१९ र.नं. १७७१४ को राजीनामामा उल्लेखित कि. नं. ७७ को जग्गामध्ये १-५-३-३ जग्गामा हाम्रो हक रहे भएको कुरा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा भएको मिलापत्र समेतले पुष्टि हुन्छ । सो मिलापत्र बमोजिम वादीको हक हिस्सा जति जग्गा यथावत छ । सो जग्गा बिक्री गरी आएको रकमबाट कानून बमोजिम गुठी यथावत सञ्चालनको लागि अक्षयकोष खडा गरिएको हुँदा धर्म, परम्परा र संस्कृतिमा कुनै असर पर्दैन। तसर्थ हामीले लिनु दिनु गरेको राजीनामा लिखत दर्ता बदर हुनु पर्ने होईन, फिराद दावी खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीहरूको प्रतिउत्तर पत्र ।

धर्मलोप मुद्दा विचाराधीन रहँदाकै अवस्थामा दावीमा उल्लेखित जग्गा राजीनामा गरी लिएको देखिँदा दावीको लिखतको दर्तासम्म बदर हुने ठहर्छ भन्ने काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६३।५।१ को फैसला ।

हामी वादी र प्रतिवादी बीच काठमाडौं जिल्ला अदालतमा भएको मिलापत्र अन्यथा भएको छैन । सो मिलापत्र बमोजिम दावीको जग्गामा हामी प्रतिवादीहरूको हक कायम भएको छ । यस्तो स्थितिमा वादी दावी बमोजिम लिखत दर्ता बदर हुने ठहर्‍याएको शुरूको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा सो फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीहरूले पुनरावेदन अदालत पाटनमा दिएको पुनरावेदनपत्र ।

लगाउको दे.पु.नं. २२५८ को मुद्दामा प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएको र प्रस्तुत मुद्दा पनि सो मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा यसमा पनि अ.बं. २०२ नं. बमोजिम विपक्षी भिकाउनु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६३।११।१४ को आदेश।

यसै लगाउको यीनै वादी ज्ञानेन्द्ररत्न तुलाधर वादी र यीनै प्रतिवादी रेशमान तुलाधर प्रतिवादी भएको दे.पु.नं.२२३९/२२६० को विवादको जग्गाको धर्मलोप गराई पाउँ भन्ने मुद्दामा शुरूले धर्मलोप गरेको ठहराएको फैसला केही उल्टी भई धर्मलोप तर्फको वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहरी आज यसै इजलाशबाट फैसला भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दाको लगाउ र अन्तरप्रभावी भएको हुँदा सोही फैसलामा उल्लेख भएका बुँदा प्रमाण समेतका आधारमा वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहराई फैसला गर्नु पर्नेमा वादी दावी पुग्न सक्ने ठहराई गरेको शुरूको मिति २०६३।५।१ को फैसला मिलेको नदेखिँदा शुरूको फैसला उल्टी भै वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।१० को फैसला ।

दावीको जग्गा गुठीको जग्गा भएकोले सो जग्गामा प्रतिवादीको मात्र हक रहने नभई सबै गुठियारको समान हक हुने र गुठियारको सहमति बिना सट्टापट्टाको लिखत पारित गरी सो जग्गा राजीनामा गरेको हुँदा सो सट्टापट्टाको लिखतको आधारमा भएको राजीनामा लिखतलाई मान्यता दिन मिल्दैन । यस्तो स्थितिमा काठमाडौँ जिल्ला अदालतको फैसला उल्टी गरी वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त फैसला बदर गरी हामीहरूको फिराद दावी अनुसार इन्साफ पाउँ भन्ने व्यहोराको वादीका तर्फबाट यस अदालतमा पर्न आएको पुनरावेदनपत्र ।

दे.पु.नं.३५६ को मुद्दामा आज यसै इजलाशबाट प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएको र प्रस्तुत मुद्दा पनि सो मुद्दासँग अन्तरप्रभावी रहेकाले यसमा पनि पुनरावेदन अदालतको फैसला फरक पर्न सक्ने देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं.२०२ नं. बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई आएपछि पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०६६।३।२१ को आदेश ।

मुद्दा पर्दा पर्दैको अवस्थामा गरेको व्यवहारले मान्यता पाउन नसक्ने र लगाउको दे.पु.नं. ३५६ को उक्त धर्मलोप मुद्दामा प्रतिवादीहरूले धर्मलोप गरेको ठहरी आज यसै इजलाशबाट फैसला भएको उक्त मुद्दा र प्रस्तुत मुद्दा अन्तरप्रभावी हुँदा सो मुद्दामा विवेचित आधार कारणहरूबाट यसमा समेत मिति २०६०।३।१९ मा पारित गरि दिएको लिखतले मान्यता पाउन नसक्ने हुँदा सो लिखतबाट भएको दर्ता बदर गर्नु पर्नेमा वादी

दावी पुन नसक्ने ठहराई भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी भै सो लिखतबाट कायम भएको लिखत दर्तासम्म बदर हुने ठहरी भएको काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्छ भन्ने यस अदालतको संयुक्त इजलाशको मिति २०६६।१२।१० को फैसला ।

प्रकाशमणि शर्मा वि. नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद् सचिवालयसमेत भएको रिट निवेदनमा यस अदालतबाट मिति २०६४।१०।१० मा भएको फैसलाले सो फैसला मितिभन्दा अगाडि भएका कारवाहीलाई कुनै प्रतिकूल असर पारेको छैन । कानून बमोजिम प्रतिवादीहरू बीच काठमाडौं जिल्ला अदालतमा भएको मिलापत्र बमोजिम मेरा दाताको हकमा रहेको जग्गा राजीनामा गरी लिएको अवस्थामा लिखत बदर हुने ठहर्‍याई यस अदालतको संयुक्त इजलाशबाट भएको फैसला यस अदालतबाट उक्त रिट निवेदनमा भएको फैसला समेतको विपरीत भई त्रुटिपूर्ण हुँदा सो फैसला उल्टी गरी फिराद दावी बमोजिम लिखत बदर गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिवादीले यस अदालतमा दिएको पुनरावलोकनको निवेदनपत्र ।

यसै लगाउको निवेदन नं. ०६८-RV-००६४ को धर्मलोप मुद्दामा आज यसै इजलाशबाट मुद्दा पुनरावलोकन गरी हेर्ने निस्सा प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा सोही आधार कारण र बुँदाबाट प्रस्तुत मुद्दामा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ११ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) अनुसार पुनरावलोकन गरी हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।३।१४ को आदेश ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादीतर्फका विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्यामप्रसाद खरेल, विद्वान् अधिवक्ता रामप्रसाद संभव र बोधविक्रम बुढाथोकीले दावीको जग्गा मिति २०५४।१०।१५ को मिलापत्रबाट रेशमान तुलाधर समेतको हक कायम हुन आएकोमा सोही जग्गा प्रतिवादीहरूले राजीनामा गरी लिनु दिनु गरेका हुँदा वादी दावी बमोजिम लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलाशको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टी हुनुपर्छ भनी बहस गर्नु भयो ।

प्रत्यर्थी वादीतर्फका विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता रजितभक्त प्रधानाङ्ग, अधिवक्ता बच्चु सिंह खड्का र रमण श्रेष्ठले गुठियारको सहमति बिना मुलुकी ऐन गुठीको महलको ३ नं. विपरीत दावीको जग्गा वादी प्रतिवादीहरूले राजीनामा गरी लिनु दिनु गरेको हुँदा लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलाशको फैसला मिलेको हुँदा सदर हुनु पर्छ भनी बहस गर्नु भयो।

वादीले मिति २०५४।१०।१५ मा आफू र प्रतिवादीहरू रेशमान तुलाधर समेतका बीचमा भएको मिलापत्र विपरीत हुने गरी गुठियारको सहमति नलिई कि.नं. ७७ को १-५-३-३ जग्गा राजीनामा गरी लिनु दिनु गरेका हुँदा उक्त राजीनामा लिखत बदर गरी पाउँ भन्ने वादी दावी रहेकोमा हामीहरूको हक हिस्सा बमोजिमको जग्गा राजीनामा गरी दिएको हुँदा लिखत बदर हुने अवस्था छैन भन्ने प्रतिउत्तर जिकिर रहेको देखिन्छ । शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले वादी दावी बमोजिम लिखत बदर हुने ठहर्‍याई फैसला गरेकोमा पुनरावेदन अदालतले शुरुको फैसला उल्टी गरी वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याई फैसला गरेको देखिन्छ । तत्पश्चात यस अदालतको संयुक्त इजलाशले पुनरावेदन अदालतको सो फैसला उल्टी गरी वादी दावी बमोजिम लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्‍याई फैसला गरेकोमा पुनरावलोकनको निस्सा प्रदान भई प्रस्तुत मुद्दा निर्णयार्थ पेश हुन आएको छ ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा दावीको जग्गा प्रतिवादी रेशमान तुलाधर समेतले प्रतिवादी मैखु गुरुङ र छोमा गुरुङलाई राजीनामा गरी दिएको कुरामा विवाद छैन । यी नै वादी र प्रतिवादी रेशमान तुलाधर समेत बीच काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मिति २०५४।१०।१५ मा भएको मिलापत्र बमोजिम दावीको जग्गामध्ये वादीको हक हिस्सा जति निजी गुठीमा यथावत राखी प्रतिवादीहरूको हक हिस्सा जति जग्गा मात्र रैकरमा परिणत गरी राजीनामा भएको देखिन्छ ।

साथै यसै लगाउको वादी ज्ञानेन्द्ररत्न तुलाधर र प्रतिवादी रेशमान तुलाधर समेत भएको ०६९-NF-००१८ र ०६९- NF-००१४ को लिखत बदर मुद्दामा वादी दावी पुग्ने ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलाशको फैसला उल्टी भई धर्मलोप र लिखत

बदरको वादी दावी पुगन नसक्ने ठहरी आज यसै इजलाशबाट फैसला भएको छ । उक्त धर्मलोप र लिखत बदर मुद्दाहरूमा भएका फैसलामा उल्लेखित आधार र प्रमाणहरूबाट यी वादीका दाता रेशमान तुलाधर समेतको हक रहेको जति निजी गुठीको जग्गा मात्र निजहरूले अक्षयकोष खडा गरी रैकरमा परिणत गराई यी प्रतिवादी मध्येका मैखु गुरुङ र छोमा गुरुङलाई राजीनामा गरी दिएको देखिएकोले गुठीको संचालन रीत, परम्परा र संस्कृतिमा कुनै असर पर्ने नदेखिएकोले वादी दावी पुगन नसक्ने ठहर्‍याई फैसला गर्नु पर्नेमा वादी दावी बमोजिम लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलाशको मिति २०६६।१२।१० को फैसला मिलेको नदेखिँदा सो फैसला उल्टी भई वादी दावी पुगन नसक्ने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर हुने ठहर्छ । अरुमा तपसील बमोजिम गर्नु।

तपसील

माथि इन्साफ खण्डमा लेखिए बमोजिम यस अदालतको संयुक्त इजलाशको फैसला उल्टी भई वादी पुगन नसक्ने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर हुने ठहरी फैसला भएकोले यस अदालतको संयुक्त इजलाशको फैसलाको तपसील खण्डको १ नं. मा उल्लेखित बेहोरा कायम नरहने हुँदा सो को लगत कट्टा गर्नु भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लगत दिनु-----१

प्रतिवादीले पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्दा राखेको कोर्ट फी रु.२००।- र यस अदालतमा पुनरावलोकन गर्दा राखेको कोर्ट फी रु.१००।- समेत जम्मा रु.३००।- वादीहरूबाट भराई पाउँ भनी निजहरूको यसै सरहको जेथा देखाई प्रतिवादीले दरखास्त दिए वादीहरूबाट प्रतिवादीलाई भराई दिनु-----२

दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु -----३

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्द कुमार उपाध्यायको राय

यसमा वादी ज्ञानेन्द्ररत्न तुलाधर प्रतिवादी रेशमान तुलाधरसमेत भएको यसै लगाउको ०६९-NF-००१८ को धर्मलोप मुद्दामा वादी दावी बमोजिम प्रतिवादीहरुले धर्मलोप गरेको ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलासको फैसला सदर हुने ठहरी आजै फैसला भएको छ । उक्त फैसलामा उल्लिखित आधार प्रमाणबाट दावीको जग्गा प्रतिवादीहरु सरहका गुठियार रेशमान तुलाधर समेतले गुठी जग्गामा हक छाडी रैकरमा परिणत गर्न पाउने नदेखिँदा वादी दावी बमोजिम सट्टापट्टाको लिखत बदर हुने ठहर्‍याएको यस अदालतको संयुक्त इजलासको मिति २०६६।१२।१० को फैसलासँग सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृतः किशोर घिमिरे

कम्प्युटरः अमिररत्न महर्जन

इति सम्वत् २०७२ साल वैशाख महिना १० गते रोज ५ शुभम्----- ।